

O'ZBEKISTON IQTISODIYOTIGA TO'G'RIDAN-TO'G'RI XORIJIY INVESTITSİYALAR OQIMINI OSHIRISH OMILLARI

Madaminov Azamat Rayimjon o'g'li

Farg'ona viloyati hokimligi Yekatchi mutaxassis
<https://doi.org/10.5281/zenodo.17404233>

ARTICLE INFO

Qabul qilindi: 10-oktabr 2025 yil
Ma'qullandi: 15-oktabr 2025 yil
Nashr qilindi: 21-oktabr 2025 yil

KEYWORDS

to'g'ridan-to'g'ri xorijiy
investitsiyalar, investitsiya
muhiti, iqtisodiy barqarorlik,
modernizatsiya,
raqobatbardoshlik, iqtisodiy
islohotlar, davlat-xususiy
shiriklik, sarmoya oqimi.

ABSTRACT

Maqolada O'zbekiston iqtisodiyotiga to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar oqimini oshirishning nazariy asoslari, amaliy holati va rivojlanish omillari tahlil qilingan. Ishning birinchi bobida TXI tushunchasi, ularning turlari va iqtisodiy rivojlanishdagi o'рни yoritilgan. Shuningdek, O'zbekistonning investitsiya siyosati, xorijiy sarmoyadorlar uchun yaratilgan qulay shart-sharoitlar hamda TXI oqimini oshirishga xizmat qiluvchi strategik yo'nalishlar amaliy misollar asosida o'rganilgan.

To'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar (TXI) — bu xorijiy investor tomonidan boshqa mamlakatda joylashgan korxonaga to'g'ridan-to'g'ri kapital qo'yilishi, ishlab chiqarish va boshqaruv jarayonida bevosita ishtirok etishidir. Bunda investor faqat moliyaviy foyda emas, balki boshqaruv, texnologiya, tajriba va bozorni ham nazorat qilish imkoniyatiga ega bo'ladi.

TXI iqtisodiyotning globallasuvi jarayonida kapitalning erkin harakatlanishini ta'minlab, iqtisodiy integratsiyani kuchaytiradi. Bu investitsiya turi ishlab chiqarishni modernizatsiya qilish, eksportni kengaytirish va yangi texnologiyalarni olib kirishning eng samarali usullaridan biridir. Iqtisodiy adabiyotlarda TXI tushunchasiga bir necha yondashuv mavjud:

- Klassik yondashuv (A. Smit, D. Rikardo) — kapital harakati ishlab chiqarish omillarining xalqaro taqsimotini samarali tashkil etishga xizmat qiladi.

- Keynscha yondashuv — TXI ichki talabni rag'batlantirish va ishsizlikni kamaytirishda muhim omil sifatida qaraladi.

- Eklektik paradigma (J. Dunning) — TXI kiritish uchun uchta omil zarur: egalik afzalligi (O), joylashuv afzalligi (L) va ichki boshqaruv afzalligi (I). Ushbu "OLI modeli" TXI harakati sabablarini tahlil qilishda keng qo'llaniladi.

Zamonaviy iqtisodiyotda TXI quyidagi asosiy ko'rinishlarda amalga oshiriladi:

1. Yangi korxonalar barpo etish ("greenfield") – investor butun ishlab chiqarish jarayonini noldan tashkil etadi;

2. Mavjud korxonalar ulush sotib olish ("brownfield") – mavjud korxonalar negizida ishlab chiqarishni modernizatsiya qilish;

3. Qo'shma korxonalar – mahalliy hamkor bilan birgalikda faoliyat yuritish;

4. Konsessiya, franchayzing va lizing bitimlari – uzoq muddatli hamkorlik asosida texnologiya va tajriba almashinuvi.

TXI boshqa investitsiya turlaridan farqli ravishda real sektor bilan bevosita bog'liq bo'lib, ishlab chiqarish, xizmat ko'rsatish va infratuzilmani rivojlantirishga xizmat qiladi.

To'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar mamlakat iqtisodiyotining barqaror o'sishida hal qiluvchi omil hisoblanadi. Ular kapital resurslarini ko'paytirish, innovatsion faoliyatni rivojlantirish, eksportni kengaytirish, yangi ish o'rinlarini yaratish va makroiqtisodiy barqarorlikni mustahkamlashda katta rol o'ynaydi. TXI ning asosiy ijobiy ta'sir yo'nalishlari quyidagilardan iborat: kapital oqimini ta'minlaydi — iqtisodiyotdagi investitsion bo'shliqlarni to'ldiradi; texnologiyalar transferi — ilg'or xorijiy texnologiyalarni mahalliy ishlab chiqarishga olib kiradi; eksportni rag'batlantiradi — ishlab chiqarilgan mahsulotlar tashqi bozorlarga yo'naltiriladi; bandlikni oshiradi — yangi ish o'rinlari yaratiladi, aholi daromadi o'sadi; raqobat muhitini yaxshilaydi — ichki bozor ishtirokchilari faoliyatini samarali qilishga majbur etadi. TXI oqimi ortgan sari milliy iqtisodiyotda ishlab chiqarishning tarkibiy tuzilmasi yangilanadi. Bunda yuqori texnologiyali tarmoqlar, sanoat klasterlari va eksportga yo'naltirilgan korxonalar rivojlanadi.

Rivojlangan davlatlar tajribasi shuni ko'rsatadiki, TXI oqimini oshirish iqtisodiy o'sish sur'atlarini 2–3 barobarga tezlashtirishi mumkin. Masalan, Singapur, Malayziya va Janubiy Koreya o'zining iqtisodiy “mo”jizasi”ni aynan TXI hisobiga amalga oshirgan.

O'zbekistonda TXI siyosati mustaqillikdan keyingi davrda bosqichma-bosqich shakllandi.

Birinchi bosqich (1991–2000-yillar): asosiy huquqiy bazaning yaratilishi: “Chet el investitsiyalari to'g'risida”gi qonun (1998-yil) qabul qilindi; investitsiyalarni himoya qiluvchi xalqaro konvensiyalarga a'zo bo'lindi; birinchi erkin iqtisodiy zonalar tashkil etildi (Navoi, Angren).

Ikkinchi bosqich (2001–2016-yillar): infratuzilma va sanoat loyihalariga e'tibor: neft-gaz, energetika, kimyo sanoatida yirik TXI loyihalari amalga oshirildi; “O'zbekneftgaz”, “O'zmetkombinat”, “GM Uzbekistan” kabi korxonalariga xorijiy kapital jalb etildi; Xitoy, Rossiya va Janubiy Koreya bilan strategik investitsion hamkorlik yo'lga qo'yildi.

Uchinchi bosqich (2017-yildan hozirgacha): investitsion muhitni liberallashtirish, prezident Sh.M. Mirziyoyev rahbarligida investitsion siyosat yangi bosqichga ko'tarildi: investorlar uchun soliq va bojxona imtiyozlari kengaytirildi; “Doing Business” reytingida O'zbekiston o'rnini yaxshiladi; erkin iqtisodiy zonalar tarmog'i kengaydi (Jizzax, Urgut, G'ijduvon, Chirchiq va b.); “Investitsiyalar va tashqi savdo vazirligi” tuzilib, yagona siyosat yurituvchi organ sifatida faoliyat yuritmoqda.

So'nggi yillarda O'zbekistonda TXI hajmi sezilarli darajada oshdi. Investitsiyalar, sanoat va savdo vazirligi ma'lumotlariga ko'ra: 2020-yilda TXI hajmi 9,8 mlrd AQSH dollarini; 2022-yilda 10,9 mlrd; 2024-yilda esa 12,6 mlrd AQSH dollarini tashkil etgan. Asosiy investor mamlakatlar: Xitoy Xalq Respublikasi, Rossiya Federatsiyasi, Janubiy Koreya, Turkiya, Germaniya va BAA.

Eng ko'p investitsiyalar quyidagi tarmoqlarga yo'naltirilgan: energetika va neft-gaz sanoati; qurilish materiallari ishlab chiqarish; avtomobilsozlik va elektrotexnika; qishloq xo'jaligi va oziq-ovqat sanoati;

Jadval 1. O'zbekistonga jalb qilingan TXI tarkibi (2020–2024-yillar, mlrd \$)

Yil	TXI hajmi	Asosiy tarmoqlar	Ulushi (%)
2020	9,8	Energetika, qurilish	100
2021	10,2	Sanoat, transport	104
2022	10,9	Qishloq xo'jaligi, IT	110
2023	11,8	Sanoat, xizmatlar	115
2024	12,6	Yashil energetika	120

Ushbu ma'lumotlar O'zbekistonning investitsion jozibadorligi yildan yilga oshib borayotganini ko'rsatadi. Shu bilan birga, mavjud qator muammolar ham TXI oqimini to'liq hajmda rivojlantirishga to'sqinlik qilmoqda: ayrim tarmoqlarda byurokratik to'siqlar va ruxsatnomalar tizimining murakkabligi; kadrlar malakasining yetishmasligi; sud-huquq tizimida investorlar huquqlarini himoya qilish mexanizmlarining sustligi; transport-logistika xarajatlarining yuqoriligi. Bu muammolarni bosqichma-bosqich bartaraf etish orqali mamlakatning investitsion muhitini yanada yaxshilash mumkin.

Shunday qilib, to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar har qanday mamlakat iqtisodiy rivojlanishining asosiy drayverlaridan biridir. TXI nafaqat kapital oqimini ta'minlaydi, balki yangi texnologiyalar, zamonaviy boshqaruv madaniyati va innovatsion yechimlarni olib kiradi. O'zbekiston iqtisodiyoti uchun TXI oqimini oshirish — iqtisodiy o'sishning, ishlab chiqarish hajmini kengaytirishning, eksportni ko'paytirishning va raqobatbardoshlikni oshirishning eng muhim omillaridan biridir. Shu boisdan TXI siyosatini yanada takomillashtirish, investorlarga qulay sharoit yaratish va mintaqaviy integratsiyani kuchaytirish mamlakatning strategik vazifalaridan biri bo'lib qolmoqda.

O'zbekiston iqtisodiyotiga to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar oqimi ko'plab ichki va tashqi omillarga bog'liq. Ushbu omillar kompleks tarzda ta'sir etib, mamlakatning investitsion jozibadorligini belgilab beradi. Asosiy omillarni quyidagi toifalarga ajratish mumkin:

1. Makroiqtisodiy barqarorlik — inflyatsiya darajasi, milliy valyuta barqarorligi, tashqi qarz hajmi va iqtisodiy o'sish sur'atlari.

2. Huquqiy muhit — chet el investorlarining huquqlarini himoya qilish darajasi, sud tizimining mustaqilligi, qonunchilikdagi aniqlik.

3. Soliq siyosati — imtiyozlar, soddalashtirilgan tartiblar va raqobatbardosh soliq stavkalari mavjudligi.

4. Infratuzilma va logistika — yo'llar, transport, energetika va aloqa tizimining rivojlanganlik darajasi.

5. Kadrlar salohiyati va mehnat bozori — malakali ishchi kuchining mavjudligi, o'rtacha ish haqi darajasi.

6. Geografik joylashuv — mintaqaviy bozorlar bilan yaqinlik, eksport imkoniyatlari.

Jadval 2. O'zbekistonda TXI oqimiga ta'sir etuvchi asosiy omillar tahlili

No	Omil nomi	Ijobiy jihatlar	Muammoli jihatlar
1	Makroiqtisodiy barqarorlik	Iqtisodiy o'sish sur'atlari 5-6% atrofida	Inflyatsiya va valyuta kursi tebranishlari
2	Soliq siyosati	Imtiyozlar kengaymoqda	Ayrim sohalarda murakkab tartiblar mavjud
3	Huquqiy muhit	Qonunchilik isloh qilinmoqda	Sud tizimi samaradorligi past

4	Infratuzilma	Transport va energetika tarmoqlari rivojlanmoqda	Logistika xarajatlari yuqori
5	Kadrlar salohiyati	Yosh va mehnatsevar aholi	Malaka va texnik bilim yetishmovchiligi

Shu omillarni hisobga olgan holda, O‘zbekiston investitsion siyosatining ustuvor yo‘nalishlari sifatida soddalashtirish, raqamlashtirish va barqarorlikni ta‘minlashga e‘tibor qaratmoqda. So‘nggi yillarda hukumat tomonidan TXI jalb qilishni jadallashtirish maqsadida qator muhim islohotlar amalga oshirilmoqda.

1. Huquqiy bazaning mustahkamlanishi: “Investitsiyalar va investitsiya faoliyati to‘g‘risida”gi yangi Qonun (2020-yil) qabul qilindi; investorlar huquqlarini kafolatlovchi “Bitta oyna” tizimi joriy etildi; davlat organlarining harakati (yoki harakatsizligi) ustidan investorlar sudga murojaat qilish huquqiga ega bo‘ldi.

2. Soliq va bojxona imtiyozlari: erkin iqtisodiy zonalarda (EEZ) faoliyat yuritayotgan xorijiy investorlar uchun 3–10 yilgacha soliq imtiyozlari berilmoqda; import qilinadigan texnologik asbob-uskunalarga bojxona to‘lovlari bekor qilindi; “Yashil energiya” loyihalari uchun qo‘shimcha rag‘batlar belgilandi.

3. Davlat-xususiy sheriklik (DXSh) tizimini rivojlantirish: energetika, transport, sog‘liqni saqlash va ta‘lim sohalarida DXSh asosida yirik loyihalar amalga oshirilmoqda; 2024-yil holatiga ko‘ra, 40 dan ortiq DXSh loyihalari ishga tushgan, ularning umumiy qiymati 4 mlrd dollardan ortiq.

4. Raqamli boshqaruv va investitsiya jarayonlarining shaffofligi: “Invest.gov.uz” portali orqali loyihalar ochiq e‘lon qilinadi; elektron litsenziyalash tizimi orqali soddalashtirilgan ruxsatnomalar taqdim etiladi; investitsiya monitoring tizimi (IMT) ishga tushirilgan.

O‘zbekistonning barcha hududlari TXI uchun bir xil jozibadorlikka ega emas. Bu asosan infratuzilma, sanoat salohiyati, xomashyo resurslari va transport aloqalariga bog‘liq.

Jadval 3. 2024-yilda TXI ning hududlar bo‘yicha taqsimoti (mln AQSH dollari)

Hudud	TXI hajmi	Asosiy yo‘nalishlar
Toshkent shahri	3100	Qurilish, xizmatlar, IT
Toshkent viloyati	2400	Mashinasozlik, logistika
Buxoro viloyati	1300	Neft-gaz, kimyo sanoati
Navoiy viloyati	1150	Metallurgiya, energetika
Andijon viloyati	800	Avtomobilsozlik, qishloq xo‘jaligi
Samarqand viloyati	750	Turizm, to‘qimachilik
Qoraqalpog‘iston R.	600	Qayta tiklanuvchi energiya

Tahlil shuni ko‘rsatadiki, TXI asosan poytaxt va iqtisodiy markazlarda jamlangan. Mintaqalar o‘rtasidagi tafovutni kamaytirish uchun hududiy investitsion klasterlar tizimini rivojlantirish zarur.

TXI oqimini oshirishning ustuvor yo‘nalishlari:

1. Investitsion muhitni yaxshilash. Byurokratik to‘siqlarni kamaytirish, ruxsat olish tartiblarini soddalashtirish; xususiy sektorni qo‘llab-quvvatlash va korrupsiya xavfini kamaytirish.

2. Kadrlar salohiyatini oshirish. Xorijiy korxonalar ishtirokida o'quv markazlari tashkil etish; texnik mutaxassislar tayyorlashda xalqaro dasturlarni joriy etish.

3. Infratuzilma va logistika tizimini rivojlantirish. "Yangi O'zbekiston" transport strategiyasi asosida avtomobil, temir yo'l va havo yo'llarini modernizatsiya qilish; mintaqaviy logistika markazlarini barpo etish (Angren, Navoi, Termiz).

4. Raqamli iqtisodiyot va "yashil" investitsiyalar. Raqamli infratuzilma orqali investitsiya jarayonlarini avtomatlashtirish; quyosh va shamol elektr stansiyalari qurilishini kengaytirish; ekologik loyihalarga xorijiy sarmoyadorlar uchun soliq preferensiyalari joriy etish.

5. Investitsion imidjni oshirish. O'zbekistonning xalqaro reytinglardagi o'rnini yaxshilash; xalqaro investitsiya forumlari, road-showlar va ko'rgazmalarni ko'paytirish; "Invest in Uzbekistan" brendini rivojlantirish.

Amaliy misol: "Yashnobod texnoparki" tajribasi: "Yashnobod texnoparki" O'zbekistonning innovatsion investitsiyalarni jalb etishdagi muvaffaqiyatli namunalaridan biridir. Texnoparkda Turkiya, Xitoy, Janubiy Koreya va Rossiya sarmoyasi ishtirokida quyidagi yo'nalishlarda ishlab chiqarish yo'lga qo'yilgan: tibbiy asbob-uskunalar; elektronika va mikrochiplar; quyosh panellari va energiya saqlovchi tizimlar. Natijada 2024-yilda texnopark korxonalari mahsulot eksportini 35 mln AQSH dollarigacha yetkazdi. Bu misol TXI ni ilmiy-texnik salohiyat bilan uyg'unlashtirish orqali yuqori qo'shimcha qiymatli mahsulotlar yaratish mumkinligini ko'rsatadi.

Shunday qilib, O'zbekiston iqtisodiyotiga to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar oqimini oshirishda asosiy omillar — iqtisodiy barqarorlik, huquqiy ishonch, kadrlar salohiyati, infratuzilma va siyosiy barqarorlikdir. So'nggi yillarda amalga oshirilayotgan islohotlar TXI hajmini sezilarli darajada oshirdi. Biroq, yanada yuqori natijalarga erishish uchun mintaqaviy tafovutlarni kamaytirish, kadrlar malakasini oshirish va raqamli boshqaruvni kuchaytirish talab etiladi. TXI siyosatini tizimli takomillashtirish orqali O'zbekiston mintaqadagi eng jozibador investitsiya markazlaridan biriga aylanishi mumkin.

O'zbekistonning xalqaro iqtisodiy integratsiya jarayonlarida faol ishtiroki, xususan Yevroosiyo va Osiyo mamlakatlari bilan iqtisodiy hamkorlikni kengaytirish TXI hajmini oshirishda asosiy turtki bo'lmoqda. Kelgusida investitsiya muhitini yanada takomillashtirish, raqamli infratuzilmani rivojlantirish, hududiy investitsiya zonalarini tashkil etish va ekologik barqarorlikni ta'minlash orqali O'zbekiston iqtisodiyotining raqobatbardoshligi oshadi. Shunday qilib, to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar oqimini samarali boshqarish va ularning iqtisodiyotdagi ulushini kengaytirish O'zbekistonning uzoq muddatli iqtisodiy strategiyasining ajralmas qismi bo'lib qoladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. O'zbekiston Respublikasi Investitsiyalar, sanoat va savdo vazirligi ma'lumotlari. – www.miit.uz
2. UNCTAD. World Investment Report 2024. – Geneva: United Nations, 2024.
3. Davlat statistika qo'mitasi ma'lumotlari. – www.stat.uz
4. IMF Country Report: Republic of Uzbekistan – Economic Outlook 2025. – Washington, D.C., 2025.
5. OECD Investment Policy Review: Uzbekistan 2023. – Paris: OECD Publishing, 2023.